

Композиционни решения в българските народни шевици и възможностите за приложението им в съвременното облекло

Ас. д-р инж. Боряна Георгиева Георгиева-Гущанова

Технически университет – София

Резюме: Разглеждат се различните композиционни принципи използвани за създаване на българските народни шевици. Как майсторките на шевици търсят вдъхновение от заобикалящата среда и създават стилизирани образи, за да украсят дома и облеклото си. Предложения за различно приложение на разгледаните композиционни принципи в съвременното облекло.

Ключови думи: *композиция, шевица, облекло, модул, фриз, бродировъчна машина.*

Summary: The text considers various compositional principles used to create a Bulgarian folk embroideries. How master of embroidery seek inspiration from the surroundings and create stylized images to decorate the house and attire. Proposals for a different application of the considered compositional principles in contemporary attire.

Key words: *composition, embroidery, attire, modul, friz, embroidery machine.*

Шевиците в традиционните български костюми (носи) се слави като едно от най-ценните достойнства и достижения на българите в културно отношение. Шевицата е израз на богатата душевност, художествени и творчески заложби, а също така и непрестанен стремеж към красота и изящество. Българската шевица е изключително разнообразна по отношение на елементите и композирането им както едни спрямо други, така и върху самите части на облеклото. Украсата на българката в нейната носия и покъщнина свидетелства за положението ѝ в обществото, нейните нрави и отразява миогледа ѝ. Когато тя бродира чеиза си или дарове за различни членове на фамилията, в бродерията залага своите лични пожелания за всеки.

Още от древността майсторките на българските традиционни шевици са разработвали своите композиции подчинявайки ги на няколко композиционни принципи. Съзнателно или не те са изградили своето творчество спазвайки познатите ни в настоящето композиционни принципи – симетрия и асиметрия, затворени и отворени композиции, модулни композиции, фризови композиции. Черпили са вдъхновение от заобикалящата ги среда – от растенията, животните, хората и като цяло природата. Тя е била най-големият учител по композиция на нашите предци.

Разглеждайки автентичните образци можем да се възползваме от творчеството на българските майсторки и да го приложим в съвременното облекло. Това е един нашумял напоследък похват за възраждане на старото и украсяване на новото. Още от 2009 година

насам големи световноизвестни къщи използват орнаментите от източноевропейските носии, за да създават колекции в т.нар. „славянски стил“ в облеклото.

По-долу ще бъдат разгледани конкретно български орнаменти и композиции в зависимост от основните принципи на изграждане. Въз основа на композиционното решение ще бъдат предложени и възможните приложения в съвременното творчество.

Симетрия – Асиметрия

А) Ръкав от Дупнишко

Б) Ръкав от Дупнишко

В) Пола от Пиринско

Г) Ръкав от Самоковско

Фиг. 1 Симетрия

Основно композициите в българското възбено творчество могат да се разделят на симетрични и асиметрични. Всички други по-сложни на глед композиции са изградени на основата на по-дребни орнаменти подчинени на принципите на симетрията или асиметрията.

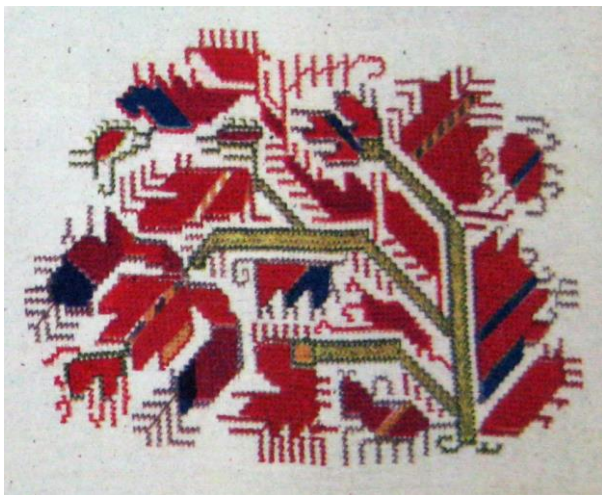
Симетричните композиции могат да бъдат с централна симетрия (фиг. 1 а, б) или осева симетрия (фиг. 1 в, г).

Композициите с централна симетрия могат да бъдат директно приложени върху елементи на облеклото като шапки, капаци на чанти, бижута, копчета, портмонета. Същото се отнася и за тези с осева симетрия, като те дават възможност да бъдат използвани и чрез разделянето им по оста на симетрия и да бъдат разположени върху две симетрични половини от изделието – реверите на сакото, отвора на гърба (Фиг. 2) или деколтето, двете половини на гърба, разтвора на цепката.

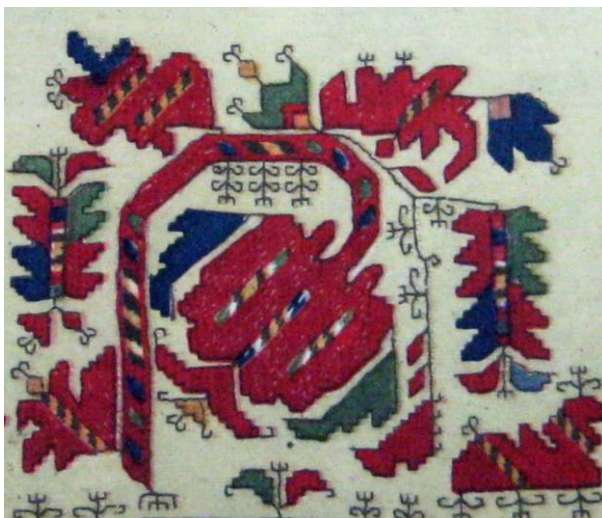

Фиг. 2 Модел на Боряна Георгиева-Гущанова 2015, снимка Емилия Очкова-Димитрова

Асиметричните композиции (Фиг. 3) заимствани от българските национални шевици са подходящи за акцент на асиметрични тоалети, с цел подчертаване на конструкцията. Подходящи са също и за по-нетрадиционни бижута, брошки и други. Всеки асиметричен орнамент може да бъде завъртян около център и да бъдат създадени интересни розетки, както и да бъде обърнат огледално по ос на симетрия. По този начин може да бъде използван по горе изброените начини за приложение на симетричните орнаменти.

А) Ръкави от Самоковско

Б) Ръкави от Елинпелинско

Фиг. 3 Асиметрия

Фризиви композиции

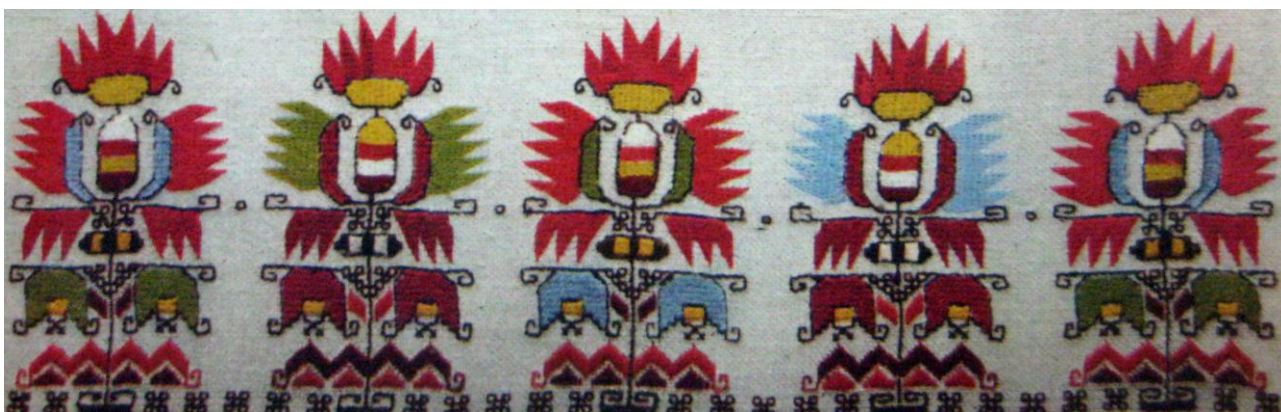
Първите по-сложни композиции, които могат да бъдат съставени както от симетрични така и от асиметрични орнаменти са фризивите (фиг. 4). Елементите, които ги изграждат са еднакви по големина модули, които се вписват в правилна геометрична форма или са с неправилна форма, чиито граници са така проектирани, че да пасват със съседната. Фризивите композиции могат да бъдат метрични и ритмични. Метричните (фиг. 4 а) са изградени от един модул, който се повтаря или от два модула, които се редуват. Ритмичните (фиг. 4 б) са изградени от три или повече модули, които се редуват в определен последователност (ритъм).

А) Ръкав от Видинско – метричен фриз с един модул

Б) Ръкав от Плевенско – метричен фриз с два модула

В) Косичник от Дупница – ритмичен фриз с четири модула

Фиг. 4 Фризиви композиции

Всички фризиви композиции могат да намерят приложение в съвременното облекло и аксесоари. Независимо дали са метрични или ритмични, могат да се използват за подчертаване на маншети, подгъви, яка-столче (фиг. 5), вертикални акценти в конструкцията на тоалета (фиг. 6). Като аксесоари могат да се използват за всеки елемент, който е с чувствително по-голяма дължина отколкото ширина – гривни, кайшки, колани, ленти за коса и др.

Модулни композиции

Модулните композиции с най-разпространени в Софийски етнографски регион. Благодарение на този начин на изграждане на бродериите се получава така характерната за региона плътност на шевиците.

Фиг.5 Модел на Олга Вилшенко с яка-столче

Фиг.6 Модел на Боряна Георгиева-Гушанова
с вертикален акцент на цепката

Модулните композиции са следващите по-сложни композиции, които могат да бъдат изградени от симетрични или несиметрични орнаменти. Модулните композиции най-често се развиват в правилни мрежи (квадратни, триъгълни и т.н.). В традиционната българска шевица е използвана квадратната мрежа, което е продиктувано от вида на основата. Материалът, върху който се бродира е с ясно изразена квадратна структура и върху нея майсторките са развивали разнообразните композиции.

Композициите могат да бъдат изградени от един модул, като в зависимост от вида на модула могат да бъдат по-прости – ако модулет е с централна симетрия, композицията се изгражда само чрез безкрайно повторение в мрежата (фиг. 7 а); ако модулет е с осева симетрия или е асиметричен това дава повече възможности за изграждане на композицията. По-сложният модул позволява да бъде въртян в определен порядък. Композициите могат да бъдат изградени и от повече от един модул (фиг. 7 б), като модулите се повтарят в мрежата в определен порядък.

Модулните композиции са затворени и отворени. Затворените модулни композиции са завършени от две (фиг. 7 в) или от четири страни. За целта се разработват варианти на модулите, които да „затворят“ композицията. Поставени на края ѝ, тези модули не позволяват

да бъде продължена до безкрайност в тази посока. Отворените композиции от своя страна дават тази възможност и могат да бъдат продължени в равнина колкото е необходимо.

А) Отворена (безкрайна) композиция от един модул в квадратна мрежа

Б) Отворена (безкрайна) композиция от три модула в квадратна мрежа

В) Затворена композиция от три модула в квадратна мрежа и допълнително създаден четвърти за затваряне на композицията.

Фиг. 7 Модулни композиции – ръкави от Софийско

Отворените модулни композиции безкрайни възможности за приложение в широкоплощни изделия – десени за платове, дамаски, одеяла, спално бельо, завеси и др. Всяка една отворена модулна композиция може да се „затвори“ чрез специално разработен модул за края. Затворените модулни композиции са подходящи за употреба при изработка на шалове и други подобни изделия, като могат допълнително да се комбинират с подходящ фриз за края на композицията както е на фиг. 7 а.

Всички орнаменти и композиции използвани в традиционните български бродерии са неизчерпаем източник на вдъхновение за приложение в съвременното облекло и текстил. Класифицирането им като народно творчество дава възможност на всеки творец да ги използва директно в проектите си, както и да ги променя до неузнаваемост, за да паснат на личния му изграден стил. Могат да бъдат възпроизведени чрез ръчна бродерия, чрез възможностите на съвременните професионални и „хоби“ бродировъчни машини, чрез рисуване, печат всички други известни в съвременното техники в изкуството.

Литература:

1. Чуканова, Р., Българска народна шевица, Издателство „Български художник“, 1951.
2. Георгиева-Гущанова, Б.Г., Дизайн и изработка на машинна бродерия, вдъхновена от българските национални шевици, сборник III Научна конференция с международно участие „Съвременни технологии в културно-историческото наследство“, София, 2015.
3. Матрова, К., Българска везба, издателство „Техника“, София, 1982.
4. Маслинков, Л., Софийска везба, Издателство „Български художник“, 1973.
5. Матрова, К., Съвременна българска везба, издателство „Техника“, София, 1965.
6. <http://richmartmenstyle.com/>
7. „Енциклопедия на изобразителните изкуства в България“, том 1, Издателство на БАН, София, 1980 г.